

Doğal Afet, Toplumsal Cinsiyet ve Ayrımcılık Kesişiminde: Dom, Abdal ve Roman Kadınların Haklara Erişimi, Yoksulluk ve Şiddet

HAZİRAN 2025

SİVİL DÜŞLER DERNEĞİ

Norwegian
Helsinki Committee

Hazırlayanlar

Büşra Çeviren
Erencan Çekiç
Göktan Yıldırım
Hatice Kuyumcu
Mehmet Kuyumcu
Serpil Teke
Sevinç Koçak
Tuba Akın

Yayımlayan

Sivil Düşler Derneği
Civil Dreams Association

Yönetim Kurulu Başkanı: Erkan Karabulut
T: +90-552-652-38-82

email: sivildusder@gmail.com

Sivil Düşler Derneği Hakkında

Sivil Düşler Derneği 2021 yılında Hatay yereli ve Mezopotamya coğrafyasında yerleşik Dom, Roman ve Abdal toplulukların karşılaştıkları sosyal dışlanma ve ayrımcılık sorunlarının ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yürütmek amacıyla kuruldu.

Sivil Düşler Derneği, 2009 yılından bu yana Dom, Roman ve Abdal topluluklarının hak mücadelesine gönül vermiş aktivistler tarafından, Roman sivil toplum hareketine yeni bir perspektif kazandırmak amacıyla 2021 yılının ilk çeyreğinde Hatay'da kuruldu. Toplumsal adalet, eşitlik ve hak temelli bir yaklaşım ile haklarına erişimde güçlük çeken bu grupların yaşam standartlarını iyileştirmek ve seslerini duyurmak için var gücümüzle çalışıyoruz.

***“Hatay Yerelinde ve Mezopotamya Coğrafyasında
Dom, Abdal ve Roman gibi Peripatetik Topluluklar ile
Birlikte Hak Temelli Çalışmalar Yürütmektedir.”***

Deprem öncesi gerçekleştirdiğimiz toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimlerinden kültürel farkındalık çalışmalarına, haklara erişimi kolaylaştırıcı projelerden kapasite geliştirme faaliyetlerine kadar geniş bir yelpazede sürdürülen projelerle toplulukların hayatına dokunduk.

6 Şubat 2023 depremlerinin ardından dayanışma ruhumuzu daha da büyüterek, insani yardım çalışmalarını Hatay ve çevresindeki Dom, Roman ve Abdal topluluklarına ulaştırdık. Barınma desteği, temel ihtiyaçların temini, psikososyal destek, eğitim ve geçim kaynaklarının yeniden inşasına kadar uzanan faaliyetlerle binlerce haneye ulaştık.

Bunun yanında, bölgedeki hak ihlallerini belgelemek, ayrımcılıkla mücadele etmek, eğitime erişimde yaşanan zorlukların önüne geçmek ve adalete erişimini sağlamak adına projeler geliştirdik. Mevcut projelerimizle kırılgan grupların güçlenmesine katkı sunarken, hazırladığımız raporlarla kamuoyunun dikkatini çekmeye devam ediyoruz.

İçindekiler

Giriş

Metodoloji ve Rapor Çerçevesi

Kavramlar ve Tanımlar

İnsan Hakları Bağlamında Ayrımcılık

Birden Fazla Temelde Ayrımcılık

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Afetlerin Kadınlar Üzerindeki Etkileri

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Doğal Afetler

Bulgular Çerçevesinde Deprem Afet Sonrası Kesişimsel Ayrımcılık Örneği: Bulgularla Dom, Abdal ve Roman Kadınlar

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Ekonomik Şiddet

Barınma imkanları ve Hane İçin Toplumsal Cinsiyet Roller

Dom, Abdal ve Roman Kadınların Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık Deneyimleri

Şiddet Algısı

Koruma Mekanizmaları

Koruma Mekanizmalarına Güven

Çocuk Yaşta Evlilikler ve Yapısal Eşitsizlik

Roman Kadınların Dayanışma İnşası

Sonuç ve Çağrı

Afet Sonrası Dom, Abdal ve Roman Kadınlar İçin Politika Önerileri

Yapısal Eşitsizlikleri Tanıyan Politikalar

Erişilebilirlik, Bilgi ve Destek Mekanizmaları

Ekonomik Özgürlük ve Çalışma Hakkı

Eğitime Erişim ve Çocuk Hakları

Şiddetle Mücadele ve Adalet Erişim

Temsil, İzleme ve Denetim

ROMAN STRATEJİ EYLEM PLANI İÇİN ÖZEL ÖNERİLER

Roman Kadınlar İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Şiddetsiz Yaşam Programı

Kadına Yönelik Şiddete Karşı Farkındalık ve Hukuk Okuryazarlığı Programı

Dom, Abdal ve Roman Kadınların Adli Yardım Hizmetlerine Erişiminin Kolaylaştırılması

İzleme ve Değerlendirme Mekanizmaları

Temsiliyetin Güçlendirilmesi ve Katılımcı Politika Yapımında Roman Kadınların Yer Alması

Kaynakça

Giriş

6 Şubat 2023 ve sonrasında meydana gelen depremler, Türkiye'nin güneydoğusunda geniş bir coğrafyayı etkileyerek on binlerce insanın yaşamını, barınma koşullarını ve geçim kaynaklarını derinden sarsmıştır. Ancak bu büyük felaketin etkisi yalnızca fiziksel yıkımla sınırlı kalmamış; toplumsal ve sosyal yaşam üzerinde de çok boyutlu ve kalıcı etkiler yaratmıştır. Afet sonrası dönemde insani yardım desteklerinin dağılımı, barınma imkânlarının oluşturulması ve sosyal dayanışma ağlarının kurulması süreçlerinin her kesim için erişilebilir ve kapsayıcı olup olmadığına dair önemli tartışmalar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, afet sonrası yaşananların yalnızca teknik ya da lojistik bir kriz olarak değil, aynı zamanda sosyal adaletin ve insan haklarının sınındığı bir durum olarak ele alınması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

Depremden etkilenen bölge, farklı halkların ve inançların bir arada yaşadığı sosyo-kültürel olarak çeşitliliğe sahip bir coğrafyadır. Afet sonrası süreçte farklı halkların, inançların ve kimliklerin ayrımcılık ve eşitsizliğe maruz kalma deneyimleri kamuoyuna da yansımıştır. Bölgedeki tarihsel olarak dışlanmış ve marjinalleştirilmiş gruplardan biri olan Dom, Abdal ve Romanlar bu süreçte yalnızca maddi kayıplarla değil, kimlik temelli ayrımcılığın yeniden üretilmesi ve derinleşmesiyle de karşı karşıya kalmıştır. Dom, Abdal ve Romanlar, afet öncesinde de sosyal dışlanma, mekânsal ayrışma, istihdamda ayrımcılık, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizlik gibi yapısal ve süregelen sorunlarla mücadele etmekteydi. Afet sonrası süreç bu mevcut eşitsizlikleri derinleştirmiş ve topluluk üyelerinin temel hak ve hizmetlere erişimini daha da zorlaştırmıştır.

Dom, Abdal ve Roman kimliği bireylerin ayrımcılığa maruz kalmasında belirleyici bir faktör olurken, bunun yanı sıra sosyoekonomik durum, anadil kullanımı, cinsiyet, engellilik, çocuk ya da yaşlı olma gibi aidiyetler ve kimlik unsurları kesişimsel ayrımcılığın farklı biçimlerini doğurmuştur. Bu çerçevede özellikle Dom, Abdal ve Roman kadınlar açısından çok katmanlı bir eşitsizlik deneyiminden söz etmek mümkündür. Kadınlar hem genel toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin hem de etnik kimlikten kaynaklanan dışlanmanın kesişiminde, iç içe geçmiş ve derinleşmiş ayrımcılık biçimlerine maruz kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet literatüründe patriarkal sistemin erkekleri otorite pozisyonuna yerleştirdiği ve bu sebeple erkek hegemonyasının dışında kalan grupların (kadınlar, LGBTİ+lar, çocuklar) eşitsizliğe maruz kaldığı kabul edilmektedir. Benzer biçimde, Roman çalışmaları da Romanların yaşadıkları tüm ülkelerde anti-Gypsyism (Çingene/Roman Karşıtlığı) nedeniyle diğer gruplara göre daha dezavantajlı hale getirildiklerini ve derin bir sosyal dışlanmaya maruz bırakıldıklarını göstermektedir. Bu iki temel eşitsizlik ekseninin birleştiği noktada; Dom, Abdal ve Roman kadınlar açısından ayrımcılık ve eşitsizlik deneyimleri çok boyutlu ve daha da karmaşık bir hal almaktadır.

Ne var ki Dom, Abdal ve Roman kadınların özgün deneyimleri hem Roman çalışmaları literatüründe hem de toplumsal cinsiyet literatüründe halen yeterince görünür değildir. Bu kadınların yaşam deneyimlerine dair bilgiler sınırlı ve çoğu zaman yüzeysel kalmaktadır. Özellikle Dom, Abdal ve Roman kadınların Roman ve kadın olmaktan kaynaklanan özgül mağduriyet biçimleri, yaşam pratiklerine yansıyan çok katmanlı eşitsizlik halleri ve direnç mekanizmaları üzerine daha derinlemesine, içeriden bakış açısıyla yürütülen saha çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak araştıran ve araştırılan arasındaki sınırları aşmaya yönelik tartışmalar gerekmektedir.

Dom, Abdal ve Roman sivil toplum mücadelesi 2000’li yılların başından itibaren ayrımcılık, yoksulluk ve temel haklara erişim alanında hak mücadelesi yürütülmektedir ve bu mücadele çok boyutlu biçimde gelişmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlara yönelik şiddet veya yaş ayrımcılığı gibi topluluk içi hak ihlallerine dair çalışmalar bugüne kadar sınırlı kalmıştır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliği gündeminin kamu kurumları nezdinde yeterince sahiplenilmeyeceğine dair güçlü çekincelerin varlığıdır. İstanbul Sözleşmesi gibi önemli kazanımların reddedilmesi ve şiddetten koruma mekanizmalarının ağırlıklı olarak *Geci/Gecci* (Dom, Abdal ve Roman olmayan) kişilerden oluşması, Dom, Abdal ve Roman kadınların bu mekanizmalara güven duymamasını ve harekete geçme konusunda isteksizlik göstermesini beraberinde getirmiştir. Ayrıca, toplum içinde erkek egemenliğiyle yüzleşilmemesi, bir Dom, Abdal ve Roman kadının mağdur olduğu durumda kimliğinden ötürü koruma mekanizmalarından yeterince faydalanamaması, bir Dom, Abdal ve Roman erkeğin fail olduğu şiddet vakalarında ise failin etnik kimliğinin öne çıkarılarak bu durumun yaygın ayrımcılık pratiklerini pekiştirme riski, topluluk içinde şiddetin varlığını konuşmayı adeta bir tabu haline getirmiştir.

Öte yandan, ayrımcılık ve yoksulluk gibi temel sorunlara karşı yoğun bir mücadele yürütülüyor olması, bu mücadeleyi sürdüren bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi diğer önemli eşitsizlik biçimlerini görünür kılma ve dile getirme konusunda isteksizlik geliştirmelerine yol açabilmektedir. Bu rapor, işte tam da bu yaklaşımı kırmak, Dom, Abdal ve Roman kadınların maruz kaldıkları çok boyutlu hak ihlallerini açıkça konuşmaya alan açmak ve bu alandaki sessizlik perdesini bir nebze olsun aralamak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda rapor; ayrımcılık, toplumsal cinsiyet eşitliği ve doğal afetler sonrası insan hakları kavramlarını açıklayarak Dom, Abdal ve Roman kadınların deneyimlerini detaylı biçimde değerlendirmektedir. Ayrıca raporun son bölümünde, kamu kurumlarına, sivil toplum örgütlerine ve uluslararası insan hakları örgütlerine yönelik somut ve uygulanabilir öneriler sunulmaktadır.

Metodoloji ve Rapor Çerçevesi

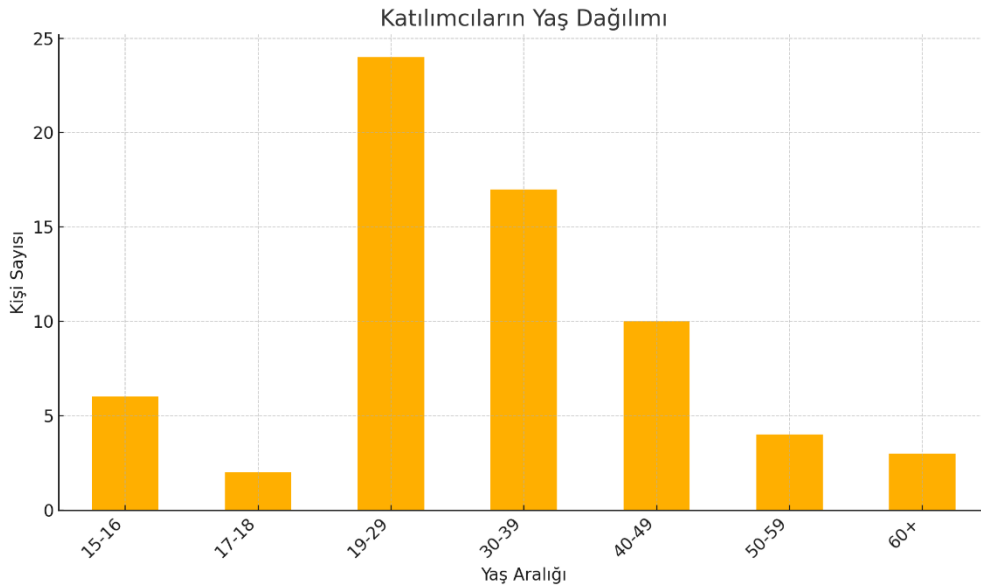
Bu rapor, Sivil Düşler Derneği'nin 6 Şubat 2023 depreminin ardından yürüttüğü kapsamlı saha çalışmalarına ve *Deprem Bölgesinde Dom, Abdal ve Roman Sivil Toplum Kuruluşları İçin İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Projesi* kapsamında Adana ve Hatay'da düzenlenen atölye ve saha ziyaretlerine dayanmaktadır. Çalışmanın temel verileri, Hatay'ın Antakya ve Kırıkhan ilçelerinde yaşayan Dom, Abdal ve Roman 66 kadınla yapılan anket çalışması ile toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hikayesi bulunan üç kadınla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir.

Anket, toplam 14 sorudan oluşmakta ve tümü yüz yüze uygulanmıştır. Sorular; toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ekonomik kırılganlık, barınma koşulları ve sosyal dışlanma temalarına odaklanmaktadır. Katılımcı sayısı sınırlı görünse de bu tür ayrımcılık temelli çalışmalarda yapısal sorunları görünür kılmak açısından anlamlı ve yeterli bir çerçeve sunmaktadır. Örneklem 66 kadınla sınırlı olmakla birlikte, belli başlı eğilimleri ve özgün deneyimleri yansıtmaktadır.

Çalışmanın bazı metodolojik sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, anket sayısının görece düşük olması, bulguların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır. Ancak dışlanmış ve ayrımcılığa maruz bırakılmış gruplarla yapılan saha araştırmalarında erişim güçlükleri göz önünde bulundurulduğunda, bu sayı elde edilen verilerin anlamlılığını azaltmamaktadır. Araştırma sürecinin kısa süreli ve yapılandırılmış bir takvime bağlı olarak yürütülmesi ise, veri toplama ve analiz süreçlerinde derinlemesine bir incelemeye imkân tanımamıştır.

Ayrıca, hedef grubun anket uygulamalarına karşı yabancı ve zaman zaman isteksiz olması, soru sayısının kısıtlı tutulmasına neden olmuştur. Bir diğer sınırlılık ise, Dom, Abdal ve Roman kadınlara yönelik mevcut akademik ve saha temelli literatürün oldukça sınırlı olmasıdır. Bu durum, elde edilen bulguların daha geniş bağlamda yorumlanmasını zorlaştırmaktadır.

Tüm bu sınırlılıklara rağmen, çalışma; afet sonrası dönemde ayrımcılığa, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere ve dışlanmaya maruz kalan kadınların özgül durumlarını görünür kılmakta ve alana dair daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Dağılımı

Kavramlar ve Tanımlar

İnsan Hakları Bağlamında Ayrımcılık

Ayrımcılık, eşitlik ve insan onuruna dayanan insan hakları ilkelerine aykırı düşen, en yaygın ve kalıcı ihlallerden biridir. Bir kişinin ya da grubun, sosyal, etnik, cinsiyet gibi aidiyetleri veya böyle algılanmaları nedeniyle benzer durumdakilere kıyasla olumsuz muamele görmesi ayrımcılık olarak tanımlanır. Bu muamelenin nesnel ve makul bir temele dayanmaması, durumu insan hakları ihlaline dönüştürür.

“Ayrımcılık kavramı, esas ve yaygın olarak, insanlar arasındaki eşitlik fikri ve ilkesinden kaynaklanır. Gerek hukuksal gerek insani olarak üzerinde bir söz birliği bulunduğu varsayılan bu ilkeye göre, tüm insanlar eşittir. İnsanlar, dünyanın neresinde, hangi ten rengiyle, hangi cinsiyet ya da cinsel yönelimle, hangi etnik kökene, dine, mezhebe ait olarak doğarlarsa doğsunlar, insan olmak bakımından eşittirler.”¹

Uluslararası insan hakları sözleşmeleri ayrımcılık yasağını güvence altında almıştır. Bu sözleşmeler bireylerin medeni ve siyasi haklarına değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel haklarına da yöneliktir. Ayrımcılığın bu bağlamda tanınması, özellikle tarihsel olarak dışlanmış topluluklar — örneğin Romanlar, göçmenler, engelliler, kadınlar — açısından önemlidir.

Ayrımcılık karşımıza farklı biçimleri çıkmaktadır ve her biri belirli bir bağlamda özgü hak ihlallerine yol açabilir:²

- **Doğrudan ayrımcılık:** Kasıtlı, belirli bir gruba karşı açıkça daha az elverişli muamele.
- **Dolaylı ayrımcılık:** Tarafsız gibi görünen düzenleme, uygulama ya da pratiklerin fiilen belirli bir grubu olumsuz etkilemesi.
- **Yapısal ayrımcılık:** Kurumların, yasaların veya sosyal normların tarihsel olarak ayrımcılığa dayalı biçimde işlemesi

Birden Fazla Temelde Ayrımcılık

Modern insan hakları yaklaşımı, bireylerin birden fazla kimlik temeli üzerinden ayrımcılığa uğrayabileceğini kabul eder. Bir grup ayrımcılığa maruz kalırken, aynı zamanda kendi içinde de ayrımcı tutumlar geliştirebilir. Örneğin, Roman erkeklerin Roman kadınlara yönelik ayrımcı davranışları buna örnektir. Ayrıca, birden fazla kimliğe sahip bireyler kesişimsel ayrımcılığa uğrayarak daha yoğun

ayrımcılıkla karşılaşabilir; Roman olmayanların Roman kadınlara karşı daha sık ayrımcı tutum sergilemesi buna örnek verilebilir.

Sandra Fredman, **Avrupa Birliği (AB) eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele hukuku çerçevesini ele aldığı toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık kavramsallaştırılmasının farklı kapsamda değerlendirilen** birden fazla temelde ayrımcılığın kavramsallaştırmasını üç ana çerçevede tanımlamaktadır:³

- **Sıralı çoklu ayrımcılık:** Kişi farklı durumlarda farklı gerekçelerle ayrımcılığa uğrar.
- **Ekleme çoklu ayrımcılık:** Kişi aynı anda birden fazla neden nedeniyle ayrımcılığa maruz kalır.

Kesişimsel ayrımcılık: Bu kavram, birden fazla ayrımcılık temeli arasındaki karmaşık ve ayrılmaz etkileşimi ifade eder. Bu etkileşim özgün bir ayrımcılık biçimi yaratır ve sadece nedenlerin toplamı olarak değerlendirilemez.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet, toplumun kadınlar ve erkeklere kültür, gelenek, eğitim gibi kurumlar aracılığıyla atfettiği roller, sorumluluklar ve beklentiler bütünüdür. İki cinsiyet üzerine yüklenen ve dayatılan toplumsallaşma yolu ile öğrenilen cinsiyet kimliğini anlatan bir kavram olarak tanımlanmıştır.⁴ Kadınların karar alma mekanizmalarında yetersiz temsil edilmesi, ücret eşitsizliği, bakım emeğinin kadınlara yüklenmesi, toplumsal yaşamda maruz kalınan ayrımcılık ve şiddet gibi durumlar bu eşitsizliğin somut örneklerindendir (UN Women, 2020).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın ve erkek arasında güç, kaynak ve fırsatların dağılımında adaletsizlik yaratan yapısal bir sorundur. Bu eşitsizlik, fiziksel ve psikolojik şiddetle birlikte ekonomik yoksullaştırma biçimlerinde somutlaşarak, kadının hem ekonomik bağımlılığını artırmakta hem de şiddete daha açık hale gelmesine neden olmaktadır. Hukuk, eğitim, istihdam ve sosyal hizmetler gibi kurumsal yapılar da bu çok katmanlı ayrımcılık rejimini beslemektedir.

¹ Göregenli, M. "Temel Kavramlar; Önyargı ,Kalıp Yargı ve Ayrımcılık:." Ayrımcılık : Çok Boyutlu Yaklaşımlar içinde (der.Kenan Çayır- Müge Ayan Ceyhan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012, s. 21

² Daha Detaylı inceleme için: <https://www.coe.int/en/web/compass/discrimination-and-intolerance>

³ Fredman, Sandra (2016). *Intersectional Discrimination in EU Gender Equality and Non-discrimination Law*. European Commission Report

⁴ <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf>

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği yalnızca kadınları değil, ikili cinsiyet sisteminin dışında kalan bireyleri de etkiler ve etnik köken, sınıf, engellilik, cinsel yönelim gibi kimlik temelli ayrımcılıklarla kesişerek yapısal adaletsizlikleri derinleştirir (Crenshaw, 1989).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele, politika, eğitim, hukuk ve günlük yaşam gibi tüm alanlarda çok boyutlu, kesişimsel ve hak temelli bir yaklaşım gerektirir. Bu mücadelenin temel adımlarından biri, kavramların ve sorun alanlarının doğru tanımlanmasıdır. Eşitsizlik ve ayrımcılığın farklı koşullarda nasıl ortaya çıktığı da bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Afetlerin Kadınlar Üzerindeki Etkileri

Afetler fizik ve sosyal etkileri olan kısa vadede krizler yaratan ve uzun vadede etkileri devam eden olaylardır. Bu etkiler toplumda bireylerin cinsiyeti, sosyal statüsü, ekonomik durumu ve toplumsal konumlarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Keza afetler toplumsal eşitsizliklerini de açığa çıkaran ve derinleştiren sosyo-politik süreçler olarak bakılmalıdır. Bu eşitsizliklere bakma için afet sonrası geçici barınma alanlarında artan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların bakım emeği yükünün katlanarak artması, hijyen ve sağlık hizmetlerine erişim sorunları ve karar alma mekanizmalarında temsil eksikliği gibi alanlar bu başlıca gösterge olarak düşünülebilir.⁵

Afet sonrası eşitsizlikleri artıran temellere baktığımız zaman kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri, afet yönetimi süreçlerinde karar alma mekanizmalarına sınırlı katılım, barınma, sağlık, hijyen ve güvenlik gibi hizmetlere erişimdeki yapısal eşitsizlikler olarak karşımıza çıkar. Ayrıca, cinsiyet eşitsizliği; yaş, engellilik, etnik kimlik, göçmenlik durumu ve yoksulluk gibi diğer kırılganlıklarla kesiştiğinde, kadınların afetlerden etkilenme düzeyi daha da artmakta, bu da kesişimsel bir dezavantaj yaratmaktadır. Bu nedenle afetlere yönelik müdahale ve iyileştirme çalışmalarında toplumsal cinsiyet perspektifi merkeze alınması kapsayıcı ve hak temelli politikalar geliştirilmesinin temel şartıdır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Doğal Afetler

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (gender-based violence - GBV), kadınların ve kız çocuklarının yalnızca kadın olmalarından dolayı maruz bırakıldıkları her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar veya acı veren eylem ya da bu eylemleri gerçekleştirme tehdidini ifade eder (BM CEDAW, 1992;

⁵ Aydın, D. (2020). “Afetler ve Toplumsal Cinsiyet: Türkiye’de Afet Yönetimi Politikalarına Eleştirel Bir Bakış.” *Kadın/Woman 2000*, 21(2), 131–150

İstanbul Sözleşmesi, 2011).Türkiye’de kadın hareketinin uzun yıllardır vurguladığı gibi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet yalnızca bireysel bir suç ya da özel alanda yaşanan bir sorun değildir; aksine, kamusal, yapısal ve sistematik bir eşitsizlik pratiğidir .

Kadına yönelik şiddete maruz kalan Roman kadınlar en az üç baskı kaynağına ortak olarak maruz kalmaktadır. Kadın oldukları, Roman oldukları ve yoksul oldukları için baskı görebilirler. ⁶Kadın olmaları, Roman kimlikleri ve yoksulluk halleri nedeniyle kadınlar, çok boyutlu ve birbirini pekiştiren ayrımcılık ve şiddet riskleriyle karşı karşıyadır. Türkiye’de yürütülen çalışmalar, Dom, Abdal ve Roman kadınlarının genel nüfustaki kadınlara kıyasla üç kat daha fazla kadına yönelik şiddet riski taşıdığını ortaya koymaktadır.

Doğal afetler, mevcut toplumsal eşitsizlikleri ve kırılğanlıkları daha da derinleştiren süreçlerdir. Literatürde afet sonrası dönemde kadınlara yönelik şiddetin arttığına dair pek çok bulgu yer almaktadır (Enarson & Morrow, 1998; UNFPA, 2020). Deprem gibi afet sonrası kriz süreçlerinde ise, Dom, Abdal ve Roman kadınların aile içi şiddet vakaları hem artış göstermiş hem de görünmezleşmiştir. Bu görünmezlik sadece şiddetin kendisinin kamusal ve kurumsal alanda yeterince tanınmamasıyla kalmayıp, aynı zamanda şiddet mağdurlarının kurumlara başvuruda güvensizlik duyması, destek mekanizmalarına erişememesi ve sosyal izolasyonla sessizleşmesi biçiminde kendini göstermektedir.

Türkiye özelinde de bu konuda çeşitli raporlar ve çalışmalardan yararlanılmaktadır:

- Mor Çatı (2023) Deprem Sonrası Kadınlara Yönelik Şiddet İzleme Raporu'na göre, barınma alanlarının güvensizliği, kadınların özel alanlarının ortadan kalkması ve yardım süreçlerinde kadınların görünmezleştirilmesi şiddeti artırmaktadır.
- Kadın Koalisyonu (2023) ve EŞİK Platformu (2023) çalışmalarında da afet sonrası kadınların korunma taleplerinin kamu kurumları tarafından yeterince dikkate alınmadığı, özellikle farklı kimlik gruplarından kadınların (ör. Roman, Kürt, göçmen) daha büyük risk altında olduğu vurgulanmaktadır.

Dom, Abdal ve Roman kadınlar özelinde ise bu risk daha keskindir:

- Barınma ve geçici konaklama alanlarında Roman kimliği nedeniyle ayrımcılık ve dışlanma yaşanmış, bazı yerlerde Roman kadınlar karma alanlara kabul edilmemiştir (Romani Godi Birinci Saha İzleme Raporu, 2023).
- Yardım ve hizmetlere erişim sürecinde de kadınların bireysel başvuru yapması engellenmiş veya erkekler üzerinden yardım dağıtımı yapılmıştır.

⁶ <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5645646/>

-
- Koruma mekanizmalarına erişim konusunda etnik ayrımcılık ve Dom, Abdal ve Roman kadınların "yalancılıkla" veya "uygunsuz davranışla" suçlanma endişesi şiddet döngüsünün görünürleşmesini daha da zorlaştırmıştır.

Bulgular Çerçevesinde Deprem Afet Sonrası Kesişimsel Ayrımcılık Örneği: Bulgularla Dom, Abdal ve Roman Kadınlar

Dom, Abdal ve Romanlar, tarihsel olarak dışlayıcı sosyal politikaların, önyargıların ve sistematik ayrımcılığın hedefinde yer almıştır. Dom, Abdal ve Romanlar Ortadoğu, Mezopotamya ve Anadolu'da akrabalıkları olan ve bölgenin eski halklarından.

Dom, Abdal ve Roman kadınlara bakıldığı zaman ise tarihsel olarak yalnızca etnik kimliklerinden dolayı değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli yapılar nedeniyle de çok katmanlı bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalma pratikleri karşımıza çıkmaktadır. Zühal Gezici'ın "Dom Toplumunda Toplumsal Cinsiyet Algısının Dönüşümü" başlıklı yüksek lisans tezinde de vurgulandığı üzere, Dom topluluğunda kadınlar göçebe yaşamda emek üretiminin ve topluluk içi iletişimin aktif birer öznesiyken, yerleşik yaşama geçişle birlikte kamusal alandan dışlanmış, ev içi emeğe hapsedilmiş ve ataerkil normlara daha fazla maruz bırakılmışlardır. Bu dönüşüm, yalnızca yaşam biçimlerinin değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin de yeniden inşasına yol açmıştır.

Dom, Abdal ve Roman kadınlar afet öncesinde dahi birçok kamu hizmetine erişimde çeşitli engellerle karşılaşmakta, eğitim, sağlık, istihdam ve barınma alanlarında eşit yurttaşlık haklarından yeterince yararlanamamaktadır. Ancak 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında bu yapısal dışlanma, **acil insani yardım süreçlerinde açık bir ayrımcılık pratiğine** dönüşmüştür. Sahadan elde edilen gözlemler, yapılan araştırmalar, medya taraması ve anket verileri Dom, Abdal ve Roman kadınların kesişimsel ayrımcılık pratiklerini gözler önüne sermektedir. Hem kadın olma halleri hem Dom, Abdal ve Roman olma halleri yaşadıkları ayrımcılığı katmanlaştırmıştır. Çadır ve konteyner dağıtımı, gıda yardımları, hijyen kitleri ve temel sağlık hizmetleri gibi insani desteklerde sıklıkla "önceliksiz" konumda değerlendirildiklerini ortaya koymaktadır.

İnsani yardıma erişim ifade edilmese de bu talepleri dile getirme sorumluluğu çoğunlukla kadınlara düşmüştür. Yardım başvurularında "kurumun diliyle konuşamama" nedeniyle kadınlar, taleplerinin ciddiye alınmaması, küçümsenme ve ayrımcılığa uğrama gibi yapısal dışlanmalarla karşı

karşıya kalmış; bu süreç onlar için çoğu zaman onur kırıcı ve yorucu bir mücadeleye ve temel haklara erişimin engellenmesine neden olmuştur.⁷

Çocukların bakım yükümlüğünü üstlenmek zorunda bırakılan Dom, Abdal ve Roman kadınların ev içi emek sömürüsü, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, sosyal dışlanma ve kültürel ötekileştirme karşısında savunmasız bırakıldığı, bildirim mekanizmalarına ve dolayısıyla da koruma mekanizmalarına erişim imkanlarının kısıtlılığı kaldığı görülmektedir.⁸

Ayrıca deprem sonrası Dom, Abdal ve Romanların çadıra ve konteynere erişimlerinin diğer gruplara oranla daha geç sağlanması nedeniyle uzun süre derme çatma çadırlarda yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Fiziksel koşullar, mahremiyet alanları, çocuklar için oyun alanları ve kadınlara hijyen ve mahremiyet imkanları büyük ölçüde yetersiz kalmıştır.⁹ Depremlerden sonra geçici göç dönemleri ve ayrımcılık deneyimleri **kadınların kendilerini güvenli hissetme hakkı** önemli bir sorun olmuştur.¹⁰

Afet yönetimi süreçlerinde kadınların karar alma ve uygulama mekanizmalarında aktif olarak yer alması, toplumsal cinsiyet temelli ihtiyaçların görünür kılınması ve adil biçimde karşılanması açısından hayati bir rol oynamaktadır. 6 Şubat depremleri sonrası kadınların sürece yeteri kadar dahil edilmemesi, afet sonrası müdahalelerin eşitsizlikleri derinleştirme riskini artırmıştır.¹¹ Bu durum, afet yönetimi politikalarında **kültürel duyarlılığın ve eşitlik ilkesinin eksikliği**ni net biçimde ortaya koymaktadır.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet

Saha çalışmasında da görülmüştür ki kadınların aile içindeki erkekler tarafından maruz bırakıldıkları farklı şiddet ve kontrol biçimlerinin, gündelik yaşamlarını ciddi ölçüde sınırladığını açıkça ortaya koymaktadır. Anket çalışmasında görüşmeciler “kıyafetlerime karışıldı”, “nerede olduğumu sürekli haber vermem istendi”, “herhangi bir erkekle konuşmam sorun yarattı”, “ailemle veya akrabalarım ile görüşmem engellendi”, “arkadaşlarımı görmem engellendi” ve “çalışmak istedim ama izin

⁷ <https://t24.com.tr/yazarlar/yildiz-tar-insan-manzaralari/depremde-dom-ve-abdallar-deprem-yardimi-alinca-pis-cingene-diye-kovulmak,38860>

⁸ https://drive.google.com/file/d/17brKWUzj_OX1v3xeSq9Z6LOhagUrA3KC/view

⁹ <https://medyascope.tv/2023/02/25/kirikhan-daki-romanlar-depremin-ardindan-cadir-bulamiyor-video-barbaros-mahalle/>

¹⁰ <https://pirha.org/depremezde-abdal-alevi-kadınlar-yasam-alanlarimize-donmek-istiyoruz-video-365671.html/08/03/2023/>

¹¹ <https://pirha.org/depremezde-abdal-alevi-kadınlar-yasam-alanlarimize-donmek-istiyoruz-video-365671.html/08/03/2023/>

verilmedi” gibi ifadelerle, patriyarkal düzenin kadınların sosyal ve ekonomik özgürlüklerini sistematik biçimde kısıtladığını belirtmiştir. Bazı katılımcılar, başkalarının yanında küçük düşürüldüklerini ya da sürekli beceriksiz, yetersiz hissettirildiklerini ifade etmiştir.

Kadınların giysi, sosyal ilişkiler ve ekonomik özgürlüklerine dair kararların erkekler tarafından belirlenmesi, evde ve kamusal alanda süregelen güçlü bir denetim mekanizmasıdır. “Ailemle görüşmem engellendi” gibi ifadeler, kadınların sosyal izolasyonunu artırarak ekonomik ve psikolojik bağımlılığı derinleştirir. Bu durum, kadınların yardım aramasını ve desteklere erişimini zorlaştırmaktadır.

Anket sonuçları, şiddetle ilgili deneyimlerin hem nicel hem de nitel değerlendirmesine olanak sağlamıştır. Katılımcıların sadece %45,5’i “hiç şiddet görmedim” yanıtını vermiştir. İlk bakışta bu oran, şiddetin bu grupta düşük olduğuna dair bir izlenim uyandırır da, verinin genel bağlamı daha karmaşık bir tabloyu ortaya koymaktadır. Örneğin, “şiddet başvurusunda bulundunuz mu?” sorusuna “hiç ihtiyaç duymadım” yanıtı %30’un altındadır. Bu durum, katılımcıların şiddet deneyimlerini gizleme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, %21,2’si “ara sıra” şiddete maruz kaldığını belirtirken, %4,5’i “son bir yıl içinde” ve %1,5’i “bir yıldan önce” şiddete uğradığını ifade etmiştir. Ancak en dikkat çekici bulgu, katılımcıların %27,3’ünün “cevap vermek istemiyorum” seçeneğini işaretlemiş olmasıdır. Bu yüksek oran, şiddet konusunun hâlâ ciddi bir toplumsal ve psikolojik baskı altında olduğunu; şiddetin varlığının konuşulmasının, ifadesinin engellendiğini göstermektedir.

Bu suskunluk hali yapısal ve toplumsal normlar, mahalle baskısı, kurumsal güvensizlik ve şiddeti normalleştiren kültürel yapılar tarafından da desteklenen bir sessizliktir. “Ara sıra” şiddet yaşandığını ifade eden kesim ise, şiddetin belirli dönemlerde ya da tetikleyici olaylarla ortaya çıktığını, ancak kalıcı bir tehdit olarak yaşamlarında varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Dom, Abdal ve Roman kadınlar açısından şiddet, kimlik temelli ayrımcılıkla ve marjinalleşmeyle kesişerek daha da derinleşmektedir. Kadınların hem etnik kimliklerinden dolayı ayrımcılığa uğramaları hem de toplumsal cinsiyet rolleriyle bastırılmaları, şiddete karşı başvuru ve korunma mekanizmalarına erişimlerini ciddi şekilde **sınırlamaktadır**.

Ekonomik Şiddet

Deprem bölgesinde yaşayan Dom, Abdal ve Roman kadınların büyük çoğunluğu ekonomik özgürlüğe sahip değildir. Anket çalışmasında görüşülen kadınları yüzde %50 doğrudan bir gelir getirici kazançlar bulunmaktadır. Kadınların önemli bir kısmı doğrudan gelir üreticisi değil, dolaylı tüketici konumundadır.

Kişisel ihtiyaçlarını ve temel yaşam giderlerini karşılayabilmek için partnerlerine ya da diğer aile bireylerine ekonomik olarak bağımlı durumda kalmaktadırlar. Keza “Çalışıyorum/Emekliyim ama ekonomik bağımsızlığım yok” karşımıza çıkmıştır. Bu durum, kadınların ekonomik şiddet biçimlerinden biri olan gelir ve kaynak kontrolüne maruz bırakıldıklarının açık bir göstergesidir.

Afet sonrası süreçte, kadınların ev içi rollerinin katı biçimde yeniden üretilmesi, ekonomik bağımsızlıklarını daha da zayıflatmış; erkek akrabalara bağımlılık ilişkisini derinleştirmiştir. Kadınların ekonomik özerkliklerinin sınırlandırılması, yaşamlarına ilişkin karar alma kapasitelerini azaltmakta, onları şiddet ve sömürüye daha açık hâle getirmektedir.

Bu durumun temel nedenlerinden biri, Dom, Abdal ve Roman kadınların eğitim hayatlarını sürdürme imkânlarının yapısal olarak kısıtlanmış olmasıdır. Hatay’da 66 kadınla yapılan anket çalışmasında eğitim düzeyi şu şekilde dağılım göstermektedir:

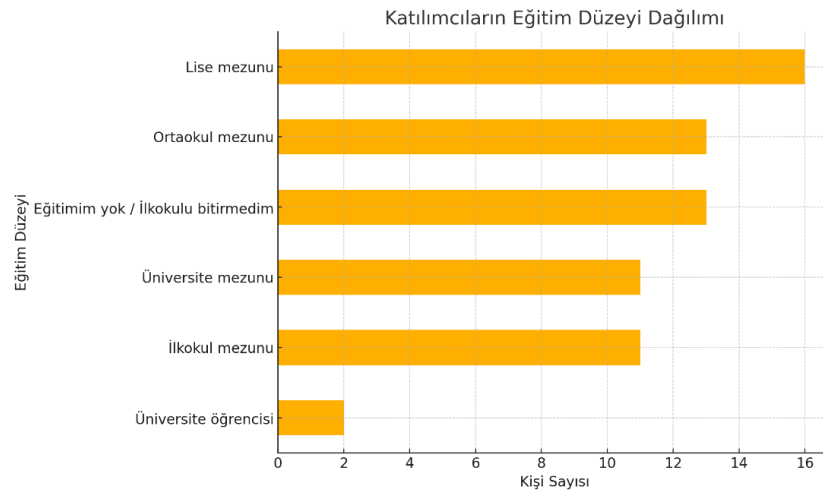
Eğitimi yok / ilkokulu bitirmedi: %19,7

İlkokul mezunu: %16,7

Ortaokul mezunu: %19,7

Lise mezunu: %24,2

Üniversite mezunu: %16,7

Tablo 2: Katılımcıların Eğitim Düzeyi Dağılımı

Bu dağılım, eğitim seviyesinin ağırlıklı olarak temel düzeyde kaldığını ve zorunlu eğitim sonrası devamlılıkta ciddi bir düşüş yaşandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, kadınların çalışmaları, eşleri ya da diğer erkek akrabaları tarafından sıklıkla engellenmektedir. Bu engellemeler, kadının gelir elde etme hakkının ihlali anlamına gelmekte ve doğrudan ekonomik şiddet uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadına yönelik ekonomik şiddet, kadınların ekonomik kaynaklara erişiminin, bu kaynakları kullanma veya kontrol etme haklarının kısıtlanması, kadınların gelir getirici faaliyetlerden uzak tutulması ya da ekonomik bağımlılığa zorlanması şeklinde ortaya çıkan bir şiddet türüdür (EŞİK Platformu, 2021; Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2022).

Ekonomik şiddet, özellikle yoksul ve dışlanmış topluluklar için daha belirgin hale gelir. Dom, Abdal ve Roman kadınların büyük kısmı güvencesiz, kayıt dışı ve düzensiz işlerde çalışmakta veya çalışma yaşamına erişememektedir. Topluluk içinde kadınların çalışma hakkına karşı ataerkil direncin varlığı ve kamu desteklerinin etnik ayrımcılık gerekçesiyle yeterli ve adil şekilde sağlanmaması, kadınların ekonomik bağımlılık döngüsünü kırmasını güçleştirmektedir.

Eğitimdeki yapısal engeller, kadınların güvenceli işlere erişimini kısıtlamakta, bu durum özellikle Dom, Abdal ve Roman kadınları düşük gelirli, kayıt dışı ve sosyal güvencesiz işlerde çalışmaya zorlamaktadır. 6 Şubat depremleri sonrası bu sınırlı iş alanları büyük ölçüde daralmış, ekonomik kırılanlık artmıştır. Kadınlar; ırksal, sınıfsal ve toplumsal cinsiyet temelli çok katmanlı dışlanmayla karşı karşıyadır. Düşük eğitim, kayıt dışı istihdam ve sosyal dışlanma, yoksulluğun devamını sağlamaktadır. Ayrıca bekar ebeveynler ve mahpus yakını olan kadınlar, ekonomik ve duygusal olarak ağır bir yük altındadır; bu durum fiziksel ve psikolojik tükenmişliğe neden olmaktadır.

Ayrıca, bekar ebeveyn olan kadınlar ve aile içinde bir ya da birden fazla mahpus yakını olan kadınlar açısından ekonomik yük daha da ağırlaşmaktadır. Kadınlar, hem hapisanedeki aile bireylerine maddi destek sağlamakta hem de hane geçimini tek başına üstlenmektedir. Bu çifte yük, kadınların fiziksel ve psikolojik tükenmişlik yaşamalarına yol açmaktadır.

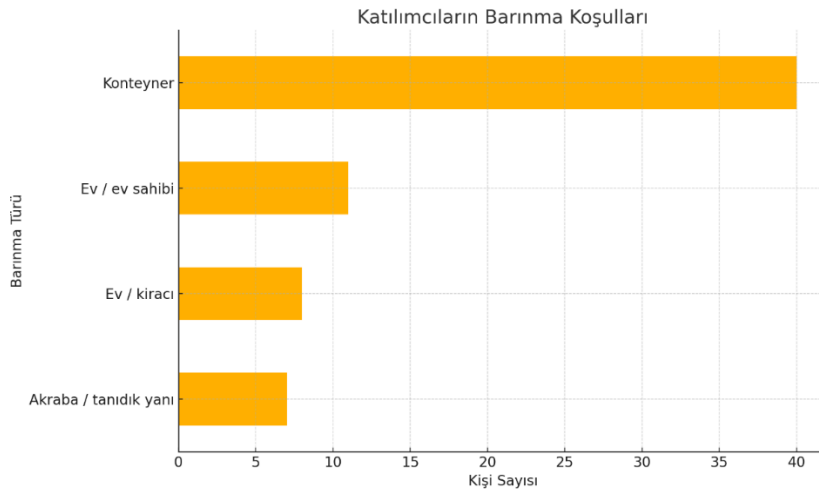
Ekonomik olanakların kısıtlılığı, kadınların aile içi şiddete maruz kaldıkları durumlarda bağımsız bir yaşam kurma kapasitesini de ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Örneğin, görüşme yapılan bir kadın, mevsimlik tarım işçisi olarak Ordu'ya fındık toplamaya gittiğini; ancak boşanma aşamasında olduğu ve kendisini tehdit eden kocasıyla aynı ekipte çalışmak zorunda kaldığı için yalnızca üç gün çalışabildiğini ifade etmiştir. Bu durum, kadınların şiddetten uzaklaşmak isterken ekonomik zorunluluklar nedeniyle yeniden aynı şiddet ortamına itildiklerini açıkça göstermektedir.

Benzer şekilde, bir başka kadın, boşandığı eşinin de kayıt dışı çalıştığını belirtmiş; bu nedenle mahkeme sürecinde çocukları için alacağı iştirak nafakasını gerçekte kazanılan gelire kıyasla çok daha düşük bir miktar üzerinden talep edebilmiştir. Bu örnek, kayıt dışı çalışmanın yalnızca ekonomik değil, hukuksal haklara erişimi de olumsuz etkileyen bir unsur olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Dom, Abdal ve Roman kadınların maruz kaldıkları ekonomik şiddet, yalnızca bireysel ilişkilerin sonucu değil; yapısal ve kültürel olarak yeniden üretilen bir eşitsizlik biçimidir.

Barınma imkanları ve Hane İçin Toplumsal Cinsiyet Roller

Afet sonrası dönemde, depremin etkilediği şehirlerde barınma imkânları köklü biçimde değişmiş; ilk aşamada kayıt dışı çadır alanları devreye girmiş, orta vadede ise bu geçici çözümler yerini çadır veya konteyner yapılara bırakmıştır. Hatay özelinde Dom, Abdal ve Roman topluluklarının %60'tan fazlası konteynerlerde yaşamakta, buna karşılık %10'dan fazlası hâlen başka bir akrabasının yanında yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu durum, barınma krizinin yalnızca fiziksel değil, toplumsal cinsiyet rolleri ve bakım emeği açısından da derin etkiler yarattığını göstermektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Barınma Koşulları

Konteyner veya akraba yanına sığınma gibi geçici yaşam alanlarında, yemek pişirme, temizlik, çocuk bakımı, yaşlı ve hasta bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması gibi gündelik bakım işleri daha da zorlayıcı hale gelmiştir. Sınırlı mekânlar, altyapı eksiklikleri ve hijyen sorunları, bu işlerin yürütülmesini hem fiziksel hem de duygusal açıdan kadınlar için ağırlaştırmıştır. Dom, Abdal ve Roman kadınlar bu hizmetleri genellikle hiçbir kamusal destek almadan ve tamamen kendi olanaklarıyla yerine getirmek zorunda kalmıştır. Üstelik, bu tür hizmetler ve bakım emeği, kamusal yardımların ve afet sonrası destek planlamalarının çoğunlukla dışında kalmış; görünmez ve değersizleştirilmiş alanlar olarak varlığını sürdürmüştür.

Öte yandan, yalnız yaşamak isteyen kadınlar için, deprem sonrası barınma imkânlarının kısıtlılığı, maddi yetersizlikler ve artan sosyal baskılar nedeniyle aileyle beraber yaşama mecburiyeti artmıştır. Bu durum da, kadınların bireysel özerklik ve özgürlüklerini ciddi şekilde sınırlayan bir başka biçimsel ekonomik şiddet örneğidir.

Barınma imkânlarının yetersizliği, özellikle boşanma aşamasında olan veya boşanmayı isteyen kadınlar için daha ciddi sonuçlar doğurmuştur. Kadınlar, sınırlı konteyner sayısı ve konut seçenekleri

nedeniyle beraber yaşamak istemedikleri eşleri ya da erkek akrabalarıyla aynı yaşam alanını paylaşmak zorunda kalmışlardır. Bu durum, yalnızca fiziksel şiddet riskini artırmakla kalmamış; aynı zamanda kadınların mahremiyetini ihlal etmiş ve afet sonrası dönemde kadınlara orantısız şekilde yüklenen bakım emeğini daha da ağırlaştırmıştır.

Konteynerlerin küçüklüğü ve mahremiyet eksikliği, kadınların hem psikolojik iyi oluşunu hem de bakım sorumluluklarını doğrudan etkilemiştir. Dar mekânlarda kadınların dinlenme, kişisel alan yaratma ve özel yaşam sürdürme imkânı son derece sınırlı hale gelmiştir. Ayrıca, afet sonrası dönemde cinsiyet eşitsizliği daha da keskinleşmiş; kadınlar hane içi sorumlulukların neredeyse tamamını üstlenmek zorunda bırakılmıştır. Bu süreçte kadınların toplumsal rolleri daha da içe kapatılmış, kamusal alana katılım ve toplumsal destek arayışları ciddi biçimde zayıflamıştır.

Bu nedenle, afet sonrası barınma politikalarının yalnızca fiziksel yerleşim çözümlerine değil; toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifine dayanan ve bakım emeğini görünür kılan destek mekanizmalarına da öncelik vermesi gerekmektedir. Barınma çözümleri tasarlanırken kadınların mahremiyet, güvenlik ve sosyal destek ihtiyaçlarının merkezi bir unsur olarak değerlendirilmesi; aynı zamanda kadınlara yönelik psikososyal destek hizmetleri ile topluluk temelli bakım altyapılarının geliştirilmesi kritik bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

Dom, Abdal ve Roman Kadınların Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık Deneyimleri

Deprem sonrası ortaya çıkan geçici yaşam alanları olan çadırkentler, konteyner yerleşimleri ve akraba yanına sığınma gibi geçici çözümler Dom, Abdal ve Roman kadınlar açısından yalnızca barınma sorununun ötesinde, sosyal dışlanmanın ve ayrımcılığın yeniden üretildiği mekânlar haline gelmiştir. Bu alanlarda kadınlar, etnik kimliklerinden dolayı sıklıkla “potansiyel tehdit” olarak algılanmış; “hijyenik değiller”, “çalabilirler”, “uyumsuzlar” gibi olumsuz ve önyargılı tutumların hedefi olmuştur. Özellikle Roman kadınların geleneksel, renkli ve özgün kıyafetleri, toplumsal ayrımcılığın sembollerinden biri olarak görünürlüklerini bir tehdit ya da sorun kaynağı haline getirmiştir.

Deprem öncesinde “Kurbat mahallesi” olarak adlandırılan yerleşim alanları, Dom, Abdal ve Roman toplulukları için, özellikle kadınlar açısından güçlü bir sosyal destek ve dayanışma alanı işlevi görmektedir. Bu mahallelerde gelişen komünal yaşam pratikleri, toplulukların sosyal bağlarını güçlendirmekte, kadınların birbirlerine destek olmalarını sağlamaktaydı. Ancak depremle birlikte bu mahallelerin fiziksel olarak parçalanması, komşuluk ilişkilerinin kopması ve bu yeni düzenlemelerde kamusal düzeyde herhangi bir sosyal dayanışma ve destek mekanizmasının oluşturulmaması, Dom, Abdal ve Roman kadınların yeni yerleşim alanlarında daha yoğun ayrımcılığa maruz kalmalarına neden

olmuştur. Bu durum, kadınların sosyal ilişkiler kurma, kamusal alanda görünür olma ve toplumsal aidiyet hislerini derinden zayıflatmıştır.

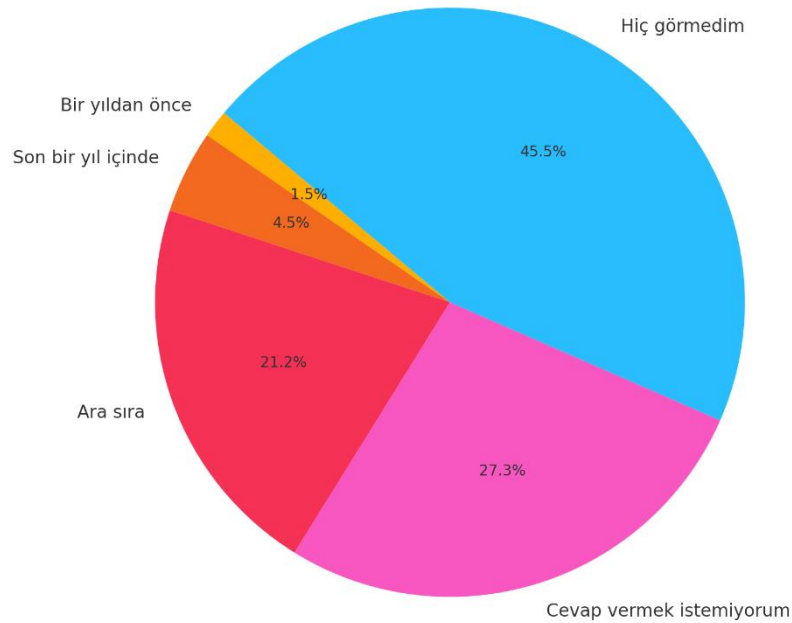
Kadınlar, çocuklarını okula gönderme, sosyal destek isteme ve kamusal alanlarda varlık gösterme gibi temel hak ve ihtiyaçlarını hayata geçirmek konusunda ciddi tereddütler ve kaygılar yaşamıştır. Bu bağlamda sosyal dışlanma, yalnızca fiziksel mekânsal ayrışmayı değil; aynı zamanda insan onurunun, güven duygusunun ve eşit yurttaşlık hakkının sistematik olarak ihlal edilmesini ifade etmektedir.

Şiddet Algısı

Şiddet algısı, bireylerin ve toplumların hangi davranışları şiddet olarak tanımladığı ve hangi durumlarda şiddet karşısında harekete geçmeyi meşru gördüğüyle ilgilidir. Şiddet algısı kültürel, sınıfsal, cinsiyet temelli ve etnik kimliklere göre farklılık gösterebilir (Yücel & Yüksel, 2017).

Roman, Dom ve Abdal toplulukları içinde kadınlara yönelik şiddet çoğu zaman "aile içi mesele", "namusla ilgili durumlar" veya "bireysel çatışma" gibi kodlamalarla görünmez kılınmakta veya meşrulaştırıla bilmektedir. Ayrıca, geçmişte şiddeti dile getiren kadınların veya aktivistlerin kamu kurumları nezdinde yeterli destek bulamamış olması, şiddet algısının bastırılması ve şiddet döngüsünün sürekliliği açısından önemli bir faktördür.

Şiddete Maruz Kalma Durumunun Genel Dağılımı (Yüzdelik)

Tablo 4: Şiddete Maruz Kalma Durumunun Genel Dağılımı

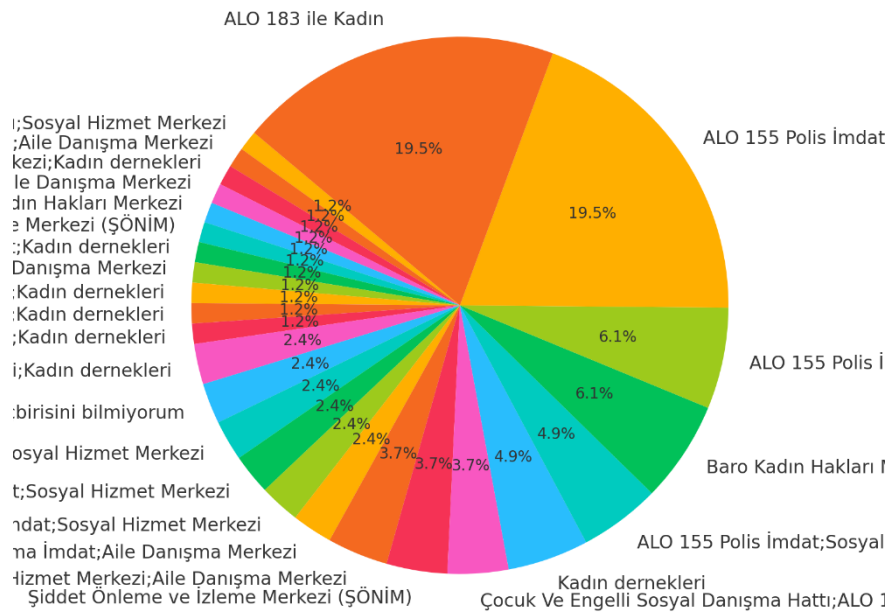
Roman, Dom ve Abdal kadınlar arasında yapılan anket çalışmaları, şiddet algısının belirgin bir şekilde açık ve farkında olduğunu göstermektedir. 66 kadından 45 kişinin “Kadınlar istemedikleri hiçbir şeyi yapmak zorunda değildir” ifadesine verilen yüksek oranda olması kadınların bireysel sınırlarının, bedensel özerkliklerinin ve haklarının bilincinde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle ev içi ya da duygusal ilişkilerde maruz kalınan zorlamalara karşı direncin gelişmekte olduğunu ve kadınların kendi rızaları dışında hiçbir eylemi kabul etmek istemediklerine dair güçlü bir irade taşıdığını göstermektedir. Ancak buna rağmen, aynı anketlerde “çocuk bakımı kadının görevidir” *“Çocukları terbiye etmek için bazen dövme gerekebilir. “Kadın, herhangi bir konuda eşiyle aynı fikirde değilse tartışmamalı ve susmalıdır. “Bir kadının tavır ve davranışlarından ailenin erkekleri sorumludur. “Kadın istemese bile, eşiyle ilişkiye girmek görevidir.”* gibi ifadelerle verilen onay, toplumsal cinsiyet rollerine dair içselleştirilmiş kalıpların hâlen geçerliliğini koruduğunu gözler önüne sermektedir. Kadının yalnızca bakım verici ve ev içi emeğin taşıyıcısı olarak görülmesi, özellikle yoksulluk ve dışlanma koşullarında yaşayan Dom, Abdal ve Roman kadınlar için geleneksel rollerin kırılmasının önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu çelişki, bir yandan kadının haklara dair farkındalığının arttığını, diğer yandan ise bakım emeğinin toplumsallaştırılmadığı ve erkeklerin ev içi sorumluluklara eşit şekilde katılmadığı toplumlarda, kadının yükünün halen çok ağır olduğunu göstermektedir. Partner tarafından uygulanan cinsel, fiziksel, psikolojik ya da çocuğa yönelik şiddet gibi derin ve kalıcı etkiler bırakan şiddet biçimleri, bazı toplumsal normlar ve kabuller nedeniyle yeterince görünür kılınmamakta ve çoğu zaman görmezden gelinmektedir.

Topluluk içinde şiddet algısının bu şekilde zayıflatan ve kırılgan noktalar, kadınların yardım istemesini, adalete erişimini ve şiddetten korunma mekanizmalarını kullanmasını da sınırlamaktadır (Romani Godi 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin Malatya’da Dom ve Abdal Kadınlar Üzerindeki Etkilerinin Afet Adaleti ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi, 2024).

Koruma Mekanizmaları

Anket verilerine göre, Dom, Abdal ve Roman kadınlar arasında şiddetle mücadelede en yaygın bilinirliğe sahip başvuru mekanizması ALO 155 Polis İmdat hattıdır. Bu hattı bilenlerin oranı yaklaşık %72,7 düzeyindedir. Benzer şekilde, ALO 156 Jandarma İmdat hattının bilinirlik oranı da %54,5 seviyesindedir. Bu bulgular, kolluk kuvvetlerine ait acil yardım hatlarının topluluk içinde görece daha fazla bilinir ve erişilebilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Bilinen Başvuru Mekanizmalarının Yüzdelik Dağılımı

Tablo 5: Bilinen Başvuru Mekanizmalarının Yüzdelik Dağılımı

Buna karşın, ALO 183 Kadın Destek Hattı, Çocuk ve Engelli Sosyal Danışma Hattı gibi daha spesifik ve sosyal destek temelli başvuru mekanizmalarının bilinirliği ise %30'un altında kalmaktadır. Dahası, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) ve Baro Kadın Hakları Merkezi gibi daha özel ve hak odaklı destek merkezlerinin bilinirlik oranı ise %10'un dahi altına düşmektedir.

Bu veriler, şiddet ve ayrımcılık gibi toplumsal cinsiyet temelli sosyal sorunlara yönelik özel başvuru mekanizmalarının yeterince tanıtılmadığını ve bu mekanizmaların Dom, Abdal ve Roman kadınlara ulaşmasında ciddi bilgi ve erişim eksiklikleri bulunduğunu göstermektedir.

Öte yandan, sivil toplum kuruluşlarına ya da yerel destek mekanizmalarına yönelik bilgiye erişim oranı da oldukça düşük kalmıştır. Anket verilerinde bu tür kuruluşlar katılımcılar tarafından nadiren belirtilmiş ya da sınırlı bir farkındalıkla ifade edilmiştir. Bu durum, Dom, Abdal ve Roman kadınların sivil toplumla ilişkilenme olanaklarının son derece kısıtlı olduğunu ya da bu tür kuruluşlara başvurunun yeterince teşvik edilmediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, koruma mekanizmalarına ilişkin bilgiye erişim konusu, bu topluluklar için kritik bir eşitsizlik alanıdır. Bilgi eksikliği, yalnızca kadınların yasal haklarını kullanma olanaklarını değil; aynı zamanda hayatta kalma stratejilerini ve güvenliklerini doğrudan etkilemektedir.

Koruma Mekanizmalarına Güven

Roman, Dom ve Abdal kadınların şiddet karşısında koruma mekanizmalarına olan güveni ve bu mekanizmalara başvurma eğilimleri, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin ve yapısal adaletsizliklerin görünür olduğu önemli bir alandır. Bu konuda yapılan derinlemesine görüşmelerde sıklıkla dile getirilen ifadelerden biri, “şikâyet etsem de bir sonuç çıkmaz” ya da “çocuğum için katlanmak zorundayım” şeklindedir. Bu söylemler, kadınların sistemden beklentilerinin düşük olduğunu ve mevcut mekanizmaların etkisiz veya erişilmez olarak algılandığını göstermektedir.

Anket verileri, bu algının ve yaşanan deneyimlerin arka planını somutlaştırmaktadır. Katılımcıların %33,3’ü “başvurmayı gerektirecek bir durumla karşılaşmadım” yanıtını vermiş olsa da, diğer cevaplar yaygın bir sistemsel güvensizlik ve erişim bariyerlerine işaret etmektedir. Katılımcıların %12,1’i “korktuğum için başvurmadım”, %10,6’sı ise “olumlu bir sonuç çıkacağına güvenmediğim için başvurmadım” cevabını vermiştir. Bu oranlar, kadınların koruma mekanizmalarını yalnızca yasal olarak değil, pratikte de yeterince işlevsel ve güvenilir görmediklerinin güçlü göstergeleridir.

Bu bağlamda sıklıkla duyulan “şikâyet etsem de bir sonuç çıkmaz” ya da “çocuğum için katlanmak zorundayım” gibi ifadeler, yukarıda belirtilen oranların somut karşılığını oluşturmakta ve sistemsel korku, güvensizlik ve çaresizlik hissinin yaygınlığını göstermektedir. Kadınların başvuru yollarına ilişkin algıları, yalnızca bu yolların varlığıyla değil; bu yolların erişilebilirliği, kültürel uyumluluğu ve sonuçlarının öngörülebilirliği ile de doğrudan bağlantılıdır.

Ayrıca, katılımcıların %9,1’i “nasıl yapacağımı bilmediğim için başvurmadım” şeklinde yanıt vererek, hak temelli bilgiye erişim eksikliğinin de ciddi bir başvuru bariyeri oluşturduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, yalnızca fiziksel değil; bilgiye erişim, temsil ve destek bakımından da önemli kırılma noktalarının bulunduğunu doğrulamaktadır.

Kadına veya çocuğa yönelik şiddet konusunda “hukuki ya da psikolojik destek ihtiyacım var” seçeneğinin kadınlar tarafından tercih edilmemesi, çoğunlukla mevcut destek almıyor olmalarına rağmen destek talebinin ortaya konmaması anlamına gelmektedir. Bu durum, şiddet mağduru kadınların büyük bir kısmının destek ihtiyacı duymaması değil, aksine destek talebini oluşturacak koşulların ve güvenli ortamın bulunmadığını göstermektedir. Şiddetle mücadelede kadınların ihtiyaçlarını ifade edememesi, toplumsal, kültürel ve yapısal engellerin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, şiddet mağduru kadınların hak temelli ve erişilebilir destek mekanizmalarına ulaşımı güçlendirilmelidir. Böylece, kadınların destek arama motivasyonu artırılarak, şiddetin görünür kılınması ve önlenmesi mümkün olacaktır.

Çocuk Yaşta Evlilikler ve Yapısal Eşitsizlik

Anket çalışması kapsamında 18 yaş altı olup evli olan yalnızca iki kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, görüşülen katılımcılara kaç yaşında evlendikleri sorulmamıştır. Ancak gerek derinlemesine görüşmelerde gerekse gözlemsel bulgularda, Dom, Abdal ve Romanlarda çocuk **yaşta evliliklerin riskinin yaygınlığına dair güçlü bir kanaat** ortaya çıkmıştır.

Afet koşulları, artan ekonomik kırılganlık ve barınma sorunlarının derinleştiği kriz anlarında çocuk yaşta evlilikler daha da görünmezleşmekte ve kimi zaman **“koruma” ya da “geçim yükünü hafifletme”** gerekçeleriyle meşrulaştırılmaktadır. Deprem sonrası dönemde, sosyal koruma sistemlerinin zayıflaması ve resmi denetim mekanizmalarının aksaması, bu uygulamaların önlenmesini daha da zorlaştırmaktadır.

Roman kız çocuklarının evlendirilmeye devam ettirilmesi eğitim hakkı, çocuk hakları ve beden dokunulmazlığı gibi temel insan haklarını ihlal etmekte onları erken yaşta annelik, ekonomik bağımlılık ve sosyal izolasyon gibi çok boyutlu kırılganlıklara açık hale getirmektedir.¹² Bu durum, Ayrıca bu uygulama yalnızca bireysel düzeyde değil, **kültürel ve yapısal olarak yeniden üretilen** bir eşitsizlik biçimi olarak varlığını sürdürmektedir.

Dom, Abdal ve Romanlarda çocuk yaşta evlilikler, yalnızca bireysel hak ihlalleri yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda toplulukların uzun vadeli sosyal ve ekonomik güçlenmesini de engellemektedir. Bu nedenle, afet sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde ve sosyal politika tasarımı da çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik özel önlemler alınmalı; Dom, Abdal ve Romanların **içerisinde hak temelli farkındalık çalışmaları** güçlendirilmelidir. Kamu kurumları, Roman sivil toplum örgütleri ve kadın hareketi arasında geliştirilecek **çok paydaşlı iş birlikleri** bu konuda kritik öneme sahiptir.

Roman Kadınların Dayanışma İnşası

Anket verilerinden elde edilen bulgular, Dom, Abdal ve Roman kadınların şiddetle mücadele süreçlerinde yalnızca kendi hakları için değil, başkalarının hakları için de harekete geçebildiklerini göstermektedir. Kadınların yaklaşık %15'i, kendileri doğrudan bir mağduriyet yaşamamış olsalar dahi başka bir kadının maruz kaldığı şiddet karşısında bir başvuru mekanizmasına yöneldiklerini ifade etmiştir. Bu oran, topluluk içinde görünmez kılınan ancak güçlü biçimde var olan topluluk temelli kadın dayanışması pratiğini açıkça yansıtmaktadır.

¹² UNDP'nin *Nowhere to Turn* (2023)

Deprem sonrası dönemde devlet destek sistemlerinin aksaması ya da erişilebilir olmaması nedeniyle, Dom, Abdal ve Roman kadınlar şiddetle mücadelede resmi mekanizmaların ötesine geçerek kolektif dayanışma ağlarını devreye sokmuşlardır. Bu dayanışma pratikleri; bilgi paylaşımı, birlikte başvuru yapma, geçici barınma sağlama, kurum süreçlerine eşlik etme ve yalnızlaşan kadınlara duygusal destek sunma gibi çeşitli biçimlerde somutlaşmıştır.

Kadınların bu destek ilişkileri, yalnızca kriz anlarında değil, daha geniş anlamda ırksallaştırılmış toplumsal dışlanma ve yoksullukla baş etme süreçlerinde de hayatta kalma stratejisi olarak işlev görmektedir. Resmi hizmetlerin sınırlılığı karşısında kadınların geliştirdiği bu öznellik ve topluluk dayanışması, aynı zamanda kadınların şiddet karşısında pasif mağdurlar değil, aktif hak savunucuları ve kolektif özneler olarak konumlandığını göstermektedir.

Bu nedenle afet sonrası toplumsal yeniden yapılanma süreçlerinde Dom, Abdal ve Roman kadınların sahip olduğu bu dayanışma kapasitesinin görünür kılınması ve kamu politikalarında bu kapasiteyi güçlendirecek biçimde destek mekanizmalarının tasarlanması gerekmektedir. Kadınların kolektif bilgi, deneyim ve dayanışma alanları, sadece bireysel iyileşmenin değil, topluluk düzeyinde güçlenmenin ve hak temelli dönüşümün de temel dinamiğini oluşturacaktır.

Sonuç ve Çağrı

Bu raporda yer alan bulgular ve tanıklıklar, 6 Şubat 2023 depremlerinin yalnızca fiziksel yapıların değil, aynı zamanda toplumsal adaletin, eşit yurttaşlık ilkesinin ve insan haklarına dayalı kamu hizmetlerinin de ne denli kırılgan olduğunu gözler önüne sermektedir. Özellikle Dom, Abdal ve Roman kadınların deneyimleri, afet sonrası sürecin yalnızca geçici bir insani kriz olmadığını; uzun yıllardır biriken yapısal eşitsizliklerin daha da derinleştiği bir toplumsal kırılma anı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Afet sonrası yardımların dağıtımından barınma hizmetlerine, sosyal yardımlardan şiddetle mücadele mekanizmalarına kadar birçok alanda Dom, Abdal ve Roman kadınlar sistematik biçimde dışlanmış hem etnik kimlikleri hem de toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çoklu ayrımcılık deneyimlemiştir. emel insan haklarına erişimde ciddi engellerle karşılaşmışlar; yardım mekanizmalarının dışında bırakılmışlar, görünmezleştirilmişler ve çoğu zaman mağduriyetleri meşrulaştırılmıştır.

Dom, Abdal ve Roman kadınlar; 6 Şubat 2023 sonrası tarihsel kökleri olan Geci/gecci(Dom, Roman ve Abdal olmayan yabancı) tarafından uygulanan antiGypsism ve ayrımcılıkla, patriarkal sistemde Abdal, Dom ve Roman erkeklerle, deprem afeti sonrası kapsayıcı olarak yürütülmeyen kamu politikalarıyla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ancak bu rapor yalnızca bir mağduriyet belgesi değildir. Aynı zamanda Dom, Abdal ve Roman kadınların gösterdiği dayanışma, öz örgütlenme ve direnç pratiklerinin görünür kılındığı; onların özneleşme çabalarının ve hak taleplerinin altının çizildiği bir belgedir. Kadınlar, tüm dışlanmışlıklarına rağmen çocuklarının eğitimi, temel ihtiyaçların karşılanması, şiddetle mücadele ve kamusal alanda var olma konularında aktif sorumluluk üstlenmiş, topluluk içi dayanışma ağları kurarak afetle baş etmenin alternatif yollarını üretmişlerdir.

Bu çerçevede yapılması gereken, yalnızca kriz anlarında kadınların ihtiyaçlarına müdahale etmek değil; onları sosyal politikanın öznesi haline getirecek kapsayıcı bir dönüşüm sürecini başlatmaktır. Afetlere karşı dirençli toplumlar inşa etmek, yalnızca altyapısal yatırımlarla değil; eşitlik ilkesini merkezine alan, hak temelli bir sosyal adalet anlayışıyla mümkündür. Sivil Düşler Derneği olarak bunun için:

✦ **Karar alıcı kurumlar**, Dom, Abdal ve Roman kadınların özgül ihtiyaçlarını tanıyan, onlara yönelik ayrımcılığı önleyici politika ve uygulamaları hayata geçirmelidir. Kadınların yaşadığı çoklu ayrımcılığa karşı özel mekanizmalar geliştirilmesi, devletin eşitlik yükümlülüğünün bir gereğidir.

✦ **Sivil toplum kuruluşları**, yalnızca hizmet sağlayıcı değil, aynı zamanda kadınlarla birlikte savunuculuk yapan, güçlendirici ve katılımcı bir anlayışla hareket eden yapılar haline gelmelidir. Dom, Abdal ve Roman kadınların yerel örgütlenmeleri desteklenmeli, kurumsal kapasiteleri güçlendirilmelidir.

✦ **Yerel yönetimler**, afet öncesi ve sonrası planlama süreçlerinde Dom, Abdal ve Roman kadınların temsilini sağlamalı, bu grupların mekânsal ve sosyal ihtiyaçlarını önceliklendiren hizmet modelleri geliştirmelidir. Katılımcı bütçe, yerel eşitlik birimleri ve mahalle temelli sosyal hizmet merkezleri bu sürecin önemli bileşenleri olmalıdır.

✦ **Uluslararası kuruluşlar**, afet sonrası yeniden inşa ve kalkınma programlarında Dom, Abdal ve Roman kadınların görünürliğini artırmalı; bu alanda veri toplama, belgeleme, savunuculuk ve kapasite geliştirme çalışmaları için teknik ve finansal destek sunmalıdır.

Afet Sonrası Dom, Abdal ve Roman Kadınlar İçin Politika Önerileri

Yapısal Eşitsizlikleri Tanıyan Politikalar

Çok Katmanlı Eşitsizlikleri Tanıyan Müdahale Alanları: Afet politikaları; etnik kimlik, toplumsal cinsiyet ve sınıf temelli ayrımcılıkları gözetken ayrıştırmış veriyle şekillendirilmelidir.

Ayrımcılık Karşıtı Hizmet Tasarımı ve Eğitimler: Kamu görevlilerine etnik ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele eğitimi verilerek hizmetlere önyargısız erişim sağlanmalıdır.

Kadınlara Yönelik Kapsayıcı Ekonomik Destek Programları: Mikro girişimcilik, beceri eğitimleri ve sosyal güvenceye entegrasyon gibi özel destekler sağlanmalıdır.

Kültürel Duyarlılıkla Şekillendirilmiş Psikososyal Hizmetler: Bireysel terapi ve topluluk temelli destek modelleri oluşturulmalı, kültürel bağlam göz önüne alınmalıdır.

Kadınların Karar Alma Süreçlerine Katılımı: Afet yönetimi, sosyal hizmet ve yeniden inşa süreçlerinde Dom, Abdal ve Roman kadınların temsili güvence altına alınmalıdır.

Erişilebilirlik, Bilgi ve Destek Mekanizmaları

Topluluk Temelli Erken Uyarı Sistemleri: Yerel dilde (Domari, Teberce), kültürel bağlamda uyarı ve bilgilendirme araçları geliştirilmelidir.

Mobil Sosyal Hizmet Birimleri: Sabit merkezlere ulaşamayan kadınlara ulaşmak için mobil ekipler görevlendirilmelidir.

Kadınlar İçin Güvenli Alanlar: Konteyner ve geçici alanlarda kadınlara özel güvenli mekânlar kurulmalıdır.

Dil ve Anlatım Erişimini Güçlendirme: “Kurumun diliyle konuşamama” durumuna karşı, çokdilli rehberlik ve çeviri desteği sunulmalıdır.

Topluluk İçi Kadın Danışma Ağları: Gönüllü danışmanlardan oluşan mahalle temelli ağlar oluşturulmalıdır.

Ekonomik Özgürlük ve Çalışma Hakkı

Kayıt Dışı Kadın Emeğine Yasal Koruma: Geri dönüşüm, ev hizmetleri ve tarım gibi sektörlerde çalışan kadınlar için yasal güvence sağlanmalıdır.

Kadınlara Özgü Kooperatif ve Üretim Atölyeleri: Kırsal ve kentsel alanlarda kadın üretim merkezleri desteklenmelidir.

Kadınlara Özel İstihdam Kotaları ve İŞKUR Programları: Geçici ve güvencesiz işlerde çalışan kadınlara öncelik veren istihdam programları yaygınlaştırılmalıdır.

Evsiz Kadınlar İçin Barınma Destekleri: Şiddet evsiz kalan kadınlara özel barınma ve geçim yardımları sağlanmalıdır.

Toplumsal	Cinsiyet	Odaklı	Sosyal	Yardım	Kriterleri
Yardım programlarında kadınların bakım emeği, yalnız ebeveynlik ve yoksulluk durumları dikkate alınmalıdır.					

Eğitime Erişim ve Çocuk Hakları

Çocuk Yaşta Evliliğe Karşı Eğitici Müdahale Programları: Erken evlilik riskine karşı aile, toplum ve gençlerle farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.

Okula Dönüş Bursları ve Eğitim Destekler: Kız çocukları için burs, servis, malzeme ve bakım desteği sağlanarak eğitimde devamlılık teşvik edilmelidir.

Erken Uyarı ve Kız Çocuklarını İzleme Mekanizmaları: Mahalle bazında çocukların okul terklerini izleyen sosyal hizmet birimleri kurulmalıdır.

Çocuk Evlilikleriyle Mücadeleye Yönelik Topluluk Eğitimi: Dom, Abdal ve Roman topluluklarında çocuk evliliklerinin şiddet olduğuna dair eğitimler yaygınlaştırılmalıdır.

Kız Çocukları İçin Güvenli ve Destekleyici Eğitim Ortamları: Okullarda Roman çocuklara yönelik ayrımcılıkla mücadele planları uygulanmalıdır.

Şiddetle Mücadele ve Adalet Erişim

Kadınlar İçin Şiddet İzleme Mekanizmaları: Mahallelerde erken uyarı ve şiddeti izleme ekipleri oluşturulmalıdır.

Şiddetle Mücadelede Bilgilendirme ve Yönlendirme Rehberleri: ALO 183 gibi hattın tanıtımı yapılmalı, sadeleştirilmiş başvuru rehberleri hazırlanmalıdır.

Sivil Toplum Merkezli Acil Müdahale Hattı: Roman kadınların erişebileceği STK temelli danışma ve destek hattı kurulmalıdır.

Koruma Mekanizmalarına Güveni Artırma Stratejileri: “Şikâyet etsem de sonuç çıkmaz” algısına karşı kadınlarla doğrudan çalışan destek uzmanları görevlendirilmelidir.

Sosyal İzolasyonun Şiddet Döngüsüne Etkisini Azaltacak Programlar: Kadınların komşuluk ilişkileri, sosyal alanlara katılımı teşvik edilmelidir.

Temsil, İzleme ve Denetim

Kadına Yönelik Şiddet Verilerinin Ayrıştırılmış Toplanması: Etnik kimlik ve toplumsal cinsiyete göre anonimleştirilmiş veri toplanmalı ve düzenli raporlanmalıdır.

Roman Kadın STÖ'lerinin Kurumsal Güçlendirilmesi: Yerel ve ulusal düzeyde kadın odaklı Roman örgütleri desteklenmeli, kamu-STK işbirlikleri teşvik edilmelidir.

Kadın Temsiliyet Kotaları: Yerel afet komisyonları, sosyal hizmet kurulları ve yardım dağıtım komitelerinde Dom, Abdal ve Roman kadınlara temsil hakkı tanınmalıdır.

Bağımsız Denetim ve Şikâyet Mekanizmaları: Afet sonrası ayrımcılığa uğrayan bireyler için denetim, itiraz ve izleme sistemleri kurulmalıdır.

Afet Müdahale Planlarında Roman Kadınların Danışma Pozisyonları: Tüm afet eylem planlarında Dom, Abdal ve Roman kadınlardan danışma kurulu temsilcileri atanmalıdır.

ROMAN STRATEJİ EYLEM PLANI İÇİN ÖZEL ÖNERİLER

Roman Kadınlar İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Şiddetsiz Yaşam Programı

Amaç:

Roman kadınların her türlü toplumsal cinsiyet temelli şiddetten korunmasını, sosyal hizmet ve adalet mekanizmalarına güvenli erişimini, kendi yaşamları üzerinde söz sahibi olmalarını sağlamak.

Sorumlu Kurum: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Eylem Önerileri:

- Mobil destek birimleri aracılığıyla Dom, Abdal ve Roman kadınlara psikolojik danışmanlık, hukuki bilgilendirme ve hak temelli yönlendirme sağlanmalıdır. Bu birimler kadınların yaşadığı mahalleleri düzenli ziyaret etmeli, veri temelli ihtiyaç haritaları oluşturmalıdır.
- Roman kadın arabulucular desteklenmeli; bu kişiler, şiddet vakalarının erken tespiti ve uygun yönlendirme süreçlerinde aracı olarak görev yapmalıdır.
- Mevcut başvuru hatlarının (ALO 183, ALO 155) yanı sıra yerel STÖ'lerle işbirliği içinde geliştirilecek anonim ve erişilebilir başvuru noktaları kurulmalıdır. Bu mekanizmalar kültürel kodlara duyarlı, mahremiyet esaslı ve güven odaklı olmalıdır.
- Roman mahallelerinde, kadınlara özel sosyal hizmet merkezleri kurulmalı ve bu merkezlerde toplumsal cinsiyet eşitliği temelli eğitimler, şiddet farkındalık atölyeleri, danışma hizmetleri ve grup temelli dayanışma seansları düzenlenmelidir.
- Toplumun tüm kesimlerine yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık karşıtı kamu spotları, yaygın eğitim programları geliştirilerek, şiddetin yalnızca bireysel değil, kamusal bir sorun olduğu mesajı verilmelidir.

Kadına Yönelik Şiddete Karşı Farkındalık ve Hukuk Okuryazarlığı Programı

Sorumlu Kurumlar: Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği, yerel barolar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları (STÖ'ler)

Öneri:

Dom, Abdal ve Roman kadınlara yönelik olarak hazırlanacak hak temelli hukuk okuryazarlığı ve şiddet farkındalık programları, dezavantajlı mahallelerde ve kadınların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde düzenli periyotlarla uygulanmalıdır. Bu kapsamda;

- Şiddet türleri, haklar, koruma mekanizmaları, 6284 sayılı yasa, kadın sığınakları, acil yardım hatları gibi temel konular sade ve anlaşılır bir dille aktarılmalıdır.
- Eğitimler, baroların kadın hakları merkezleri, STK'lar ve muhtarlıklar iş birliğiyle mobil ekipler aracılığıyla sahada verilmelidir.
- Roman kültürel bağlamı gözetken, ana dil veya yerel ağızlara duyarlı materyaller hazırlanmalıdır.
- Genç Roman kadınlar ve kız çocuklarına özel oturumlar planlanarak erken yaşta farkındalık sağlanmalıdır.

Dom, Abdal ve Roman Kadınların Adli Yardım Hizmetlerine Erişiminin Kolaylaştırılması

Sorumlu Kurumlar: Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği, İl Baroları

Öneri:

Roman kadınların adli yardım sisteminden etkili biçimde faydalanabilmeleri için özel erişim mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu çerçevede:

- Barolar bünyesinde "Roman Kadınlar İçin Adli Destek Masaları" kurulmalıdır. Bu masalarda görev alacak avukatlar, Dom, Abdal ve Roman toplumuna duyarlı eğitimler almış olmalı ve şiddetle mücadelede uzmanlaşmış olmalıdır.
- Adli yardım başvuru süreçleri sadeleştirilmeli, okuryazarlık düzeyi düşük bireyler için rehberlik desteği sunulmalıdır.
- Adli yardım talepleri için mobil başvuru noktaları (örneğin mahalle ziyaretleri) oluşturulmalı, Dom, Abdal ve Roman kadınların ikamet ettikleri yerlerden uzaklaşmadan haklarına erişimi sağlanmalıdır.

- Barolar ile Aile Destek Merkezleri ve kadın örgütleri arasında protokoller imzalanarak yönlendirme mekanizmaları kurulmalıdır.

İzleme ve Değerlendirme Mekanizmaları

Yukarıdaki uygulamalar, sadece proje bazlı değil, ulusal stratejik hedefler kapsamında sürdürülebilir biçimde izlenmeli ve Dom, Abdal ve Roman kadınların hukuki destek alma oranları, bilgilendirme oturumlarına katılım düzeyleri gibi göstergelerle yıllık olarak raporlanmalıdır. Adalet Bakanlığı, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ve STÖ'lar bu süreçte birlikte dahil edilmelidir.

Temsiliyetin Güçlendirilmesi ve Katılımcı Politika Yapımında Roman Kadınların Yer Alması

Amaç:

Roman kadınların, sosyal politika tasarımına, afet yönetimine ve yerel hizmetlerin yönetişimine katılımını güvence altına almak; seslerini karar mekanizmalarına taşıyarak hak temelli eşit temsiliyeti sağlamak.

Eylem Önerileri:

Roman kadın temsilcilerinin yerel yönetim eşitlik birimleri, sosyal hizmet danışma kurulları ve afet koordinasyon yapılarında kurumsal temsiliyeti sağlanmalı; bu katılım yasal güvence altına alınmalıdır.

Roman kadın örgütlerinin kurumsal kapasitesi geliştirilerek, kamu ile ortak projeler yürütmeleri için teknik ve mali destek programları (ör. hibe çağrıları, eğitimler, ağ oluşturma destekleri) sağlanmalıdır.

Ulusal ve yerel düzeyde "Roman Kadın Forumu" düzenli olarak toplanmalı; bu forumlarda hem bilgi paylaşımı hem de politika önerilerinin ortaklaştırılması sağlanmalıdır. Forum sonuçları ilgili bakanlıklar ve yerel idarelere doğrudan sunulmalıdır.

Üniversiteler ve STK'lar ile işbirliği içinde, Dom, Abdal ve Roman kadınların liderlik becerilerini geliştirecek eğitim programları (hak temelli savunuculuk, topluluk organizasyonu, medya ile etkileşim gibi konularda) tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

Tüm kamu kurumlarında Dom, Abdal ve Roman kadınlara dair veriler ayrıştırılmış ve toplumsal cinsiyet duyarlı şekilde toplanmalı; bu veriler politika yapım süreçlerinde temel referans olarak kullanılmalıdır.

Kaynakça

- BM CEDAW Komitesi. (1992). General Recommendation No. 19: Violence Against Women.
- Council of Europe. (2011). İstanbul Sözleşmesi (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence).
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (2021, 2023). Kadına Yönelik Şiddet Raporları ve Deprem Sonrası İzleme Raporu.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2022). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Verileri.
- Kadın Koalisyonu. (2023). Deprem Bölgesi İzleme Raporları.
- EŞİK Platformu. (2023). İstanbul Sözleşmesi ve Kadına Yönelik Şiddet İzleme Raporları.
- Enarson, E., & Morrow, B. H. (1998). The Gendered Terrain of Disaster: Through Women's Eyes. Praeger.
- UNFPA. (2020). Gender-Based Violence in Emergencies.
- Yücel, U., & Yüksel, E. (2017). Türkiye'de Şiddet Algısı ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları.
- Trakya Üniversitesi Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. (2022).
- Zühal Gezici, (2019)Dom Toplumunda Cinsiyet Algısının Dönüşümü
- Romani Godi Derneği. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin Malatya'da Dom ve Abdal Kadınlar Üzerindeki Etkilerinin Afet Adaleti ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi Raporu.
- Romani Godi Derneği. (2023). Şubat 2023 Depremleri Saha Ziyaret Raporu: Depremin Roman Hali.
- Romani Godi Derneği. (2023-2024). İzleme ve Gözlem Raporları.
- Romani Godi Derneği. (2023). Roman Sivil Toplum Mücadelesi: Tespitler ve Öneriler Raporu.
- Kaymak, N. N., & Tekin Yılmaz, T. (t.y.). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roman Kadınlar.
- Kırkayak Kültür Derneği. (2023). 6 Şubat Depreminden Sonra Suriyeli Mülteciler, Dom ve Abdal Topluluklarının Temel Hak ve Hizmetlere Erişimindeki Sorunlar.

-
- İstanbul Kent Konseyi. (t.y.). Roman Kadınlar Konuşuyor Çalıştay Raporu.
 - Weaving Strong Relationships Within Roma Women Associations to Overcome Violence Against Women. (t.y.).
 - European Roma Rights Centre. (t.y.). Nowhere to Turn: Gender-Based Violence Against Roma Women.
 - Göregenli, M. (2012). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıp Yargı ve Ayrımcılık. In K. Çayır & M. A. Ceyhan (Eds.), Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar (s. 21). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
 - Fredman, S. (2016). Intersectional Discrimination in EU Gender Equality and Non-discrimination Law. European Commission Report.
 - Council of Europe. (t.y.). Discrimination and Intolerance. <https://www.coe.int/en/web/compass/discrimination-and-intolerance>